

ŐSZI SZÁNTÁS

Irta: *Mariay Ödön*

NOVEMBER volt, de valahogy mégis minden kacagott égen és földön. A magasban májusian puha, kócsagpihe fehérségű báránnyelűk úsztak, oly vidáman, mint a fészket már viszontlátó vándormadársereg.

A türkizkék levegőbura alatt a táj is csupa derű volt, nem szürke novemberi gubába burkolózott, hanem legényesen, csak úgy vállra kavartott cifraszűr módjára viselte magán sárga-, piros- és zöldszínű gunyáját.

Úgy tetszett, hogy a hegynek kanyargó úton csupa nevetős szájú vőlegény, bokrétás vőfély, víg násznagy vonul fölfelé, a magaslaton várakozó faluba, lakodalomba. Az ütemesen lépegető sokaság repkedő lobogókat emelt magasra, a lábak dobosan dobogtak, a lovak kényesen táncoltak, a szekerek küllői vidáman peregtek, a hosszú ágyúcsövek dühös vakkanásra mindig kész toroka virággal volt teletömve. A zajgó, nyüzsgő menetet páncélos szörnyetegek zárták be, de azoknak a mammut-testét is alig lehetett látni a tarka szirmoktól, a reájuk font lombkoszorúktól.

A végtelennek tűnő menet elején hirtelen nóta zendült föl, és mint a szikra sorra gyújtogatja a szélben a házakat, úgy szállt lélekről-lélekre a dallam, rácsapott a huszárokra, mosolyra kapatta a tüzéreket, meglengette a zászlókat és még acélosabbá tette a lépetteket. A fiatal torkokból kitörő harsány hang megragyogott, mint mikor trombiták rezén fölizzik az aranyos sugár:

*Hajnalodik, közeleg a reggel,
Indul Horthy a magyar sereggel.
A zászlója piros, fehér, zöld,
A hazája e szép magyar föld,
Ezt védi a Horthy katonája.*

A testes domb mögül harangszó zengett. Hétköznap volt, de a torony érce vasárnapiasan zsolozsmázott.

Az előhad hirtelen megtorpant. Ünnepi ruhás, árvalányhaj= bokrétás legények kiabálva, szinte dühödt sietéssel döntögettek kifelé egy piros, fehér, kékre mázolt oszlopot, amelyen valami kimondhatatlan idegen név éktelenkedett. Amint ledőlt, a legények az ég

felé dobálták a kalapjukat, elébe rohantak a katonáknak és könnyezve ölelték meg őket.

— Testvér! Testvér! — kiáltozták, s a katonák sírhatnékos örömmel feleltek vissza: testvér!

A legények sietve lóra kaptak és az egy ölelésnyi kis idő alatt is magukkal sodorták a katonák nótáját. Mire a község első házai alá ért a sereg, a várakozó, boldogan kiáltozó, előrerohanó falubeli nép csudamódra mind tudta már a sohasem hallott dalt, mintha valami mesebeli rádió egyszerre rezzengette volna meg a bensejüket, egy óriási, emberfeletti nagyságú szívből árasztott hatalommal. A katonák hozták a becézve énekelt drága szavakat, a várakozók is ugyanazokat küldték feléjük:

A zászlója piros, fehér, zöld.

És akkor hirtelen úgy tetszett, mintha maga a falu indulna el, hogy megölelje a katonákat. Úgy látszott, mintha a kis fehér házak varázsszóra, bomlott örömmel fölemelkedtek volna, mintha a csillagos, sugár torony buzgón nekiiramodott volna, mintha a kis kertek lábrakaptak volna, hogy egymást megelőzve ölelhessék meg az érkezőket. Óreg, kicserzett arcú parasztok ég felé emelték a karjukat, feketekendős anyókák zsebkendőbe rejtették könnybevesző arcukat, serdülő legénykék eszeveszetten ugra=bugráltak, mint a harmadfű csikók, fiatal lányok törtek előre, odavetették gyöngye, fehér testüket a katonák mellére és teleszórták az embereket, a lovakat, a szekereket, az ágyúkat, a harcikocsikat virággal. A honvédek ámultak=bámultak, hol rejtőzött el, hol bújt meg ennyi virág, hamvasan, a novemberi ég alatt?...

A menet most megállott és áhítatosan figyelt az üdvözlő szavakra, melyeket a palástjába burkolózó ősz prédikátor úrvacsora=osztó áhítattal hintett el közéjük...

Mikor befejezte, egy fehérbe öltözött fiatal leány odarohant a zászlóhoz, beletemette az arcát és megcsókolta rajta a négyfolyós, hármashalmos címert.

Távolabb, a kertek alján meghúzódva, egy kisebb csoport állott. Idegenül, komor arccal, hallgatagon figyelték, mi történik ott lent, a falu szélén.

Látták, hogy a katonabanda vezetője magasra lendíti cifra botját.

A következő pillanatban diadalmas erővel harsantak föl a trombiták, kicsik és nagyok, megperdültek a dobok és mintha maguk a hegyek, a völgy, az egész láthatár ujjongott volna föl, úgy rob=

bant bele a levegőbe a Rákóczi-induló! Csupa visszhang lett az egész táj, mint mikor valaki évekig tartó hosszú némaság után újra tud beszélni, kiáltani.

A virágos katonák a falu népével összevegyülve érték el az utca szélét és az induló elhangzása után új nótára gyujtottak:

*A határtól nem messze van Prága,
Szaladj, cselák, ha életed drága,
Nem kell nekik szurony, se golyó,
Elég lesz a puskapucoló,
Hogyha jön a Horthy katonája . . .*

A dombon ácsorgó néma, sötétarcú csoportból egy vállas, magas, ősz ember ökölbeszorított kézzel dobbant előre, gyűlölködve nézte a vidám éneklő sereget, a lent ujjongó tömeget és oda-sziszegte a társaihoz:

— To je nasa zem!

Társai utána morogták:

— Takje! Úgy van! Ez a mi földünk! Igazad van, Záborski. Az öreg Záborski Pável eltorzult arccal hörögte:

— Ne féljetek! Nem sokáig maradnak ezek itt! . . . A mieink visszajönnek . . . Ezt a földet nekünk adták, régen is a mienk volt . . . Soha vissza nem adjuk!

A honvédnóta kevélyen suhogott a levegőben.

A kis szlovák csoport összébbhúzódtott, mint mikor sas jelenik meg a magasban az udvaron karicsáló aprójószág fölött.

Záborski Ancsurka Jankó bátyjával együtt szorosán odaállott az apja mellé. A menet most közvetlen előttük vonult el. A felvirágzott katonák vidáman integettek a kis csoport felé.

Az öreg Záborski ellenségesen tekintett a derült, pozsgás arcokra. Hirtelen a lányára tévedt a szeme. A kalászszín hajú Ancsurka nevetve intett vissza egy piros-barna képű huszárnak.

Az öreg megragadta a lánya karját.

— Te! Ha szóba mersz állni valamelyikkel . . . Akkor . . . Akkor . . . Ezek a mi ellenségeink! A földünket akarják! Rabbá akarnak bennünket tenni!

Ancsurka riadtan nézett vonagló szájú apjára, de a szeme szegletéből mégis a huszár után síklott a riadt tekintete.

Jankó az előfogatokat nézte.

— Milyen szép lovaik vannak.

Az apja keserűen mordult rá:

— Nekik van! Nekem már nincs. Oda a Szifko meg a Csinko.

Jankó az apjára nézett.

— De hiszen... a csehek vitték el, otyec.

Záborski dühösen legyintett.

— Kellett nekik... Majd visszaadják.

— A csehek semmit sem szeretnek visszaadni — motyogta

Jankó.

Záborski meglobbant.

— Befogd a szád! Tán bizony magyaron akarsz elenni?

Kitekerem a nyakadat!

Egyikük sem szólt többé semmit. Hallgatagon mentek fölfelé a keskeny ösvényen, a kertek alján. Az ünneplő kedvű harangok még mindig zengtek a faluból. A kis fenyvesben, a dombtetőn Záborski hirtelen megállott. Fölnézett az égre, elnézett a nagy, kékellő hegyek felé, keserűség öntötte el a torkát és ökölbeszorított jobbával a falu, a csillagos torony felé fenyegetett. A többi szlovák kérdőleg nézett rá, nem tudták, mit akar, mi fog belőle kitörni. Záborskit valahogy maguk fölé emelték, tudták, hogy legkedvesebb embere a légionistáknak.

Az öreg mélyen a szemükbe nézett, feléjük lendült a karja, azután szinte dühösen, felrikoltva rákezde:

— *Hej Slováci, ešte naša slovenská reč žije...*

A kövér Voszvár Andrej, Frentisek Jano, meg a kis Kapusztá Gyuro lelkesen folytatta a szlovákok nemzeti énekét:

— *... žije, žije duch slovensky, bude žit naveky...*

Mikor végére értek, Záborski körülnézett és csak annyit mondott:

— Ne féljete, amíg engem láttok! Tanuljatok meg hallgatni.

Én mondom meg, mikor majd újra szólani kell.

— Tak je — mondták az emberek —, ha hívsz, ott leszünk.

Elköszöntek az öregtől és Záborski maga maradt a szántatlan, vetetlen, jócskán felnyúló föld csíkján.

Nagyot hallgatott. Jankó és Ancsurka lesütötték a szemüket, pisszenni sem mertek.

— Visszajöttek... — mormogta a vén ember. — Visszajöttek... Sosem hittem volna! Bozse moj! Hogy is engedhetted? Ó, Bozse, Bozse!

Nagy csönd lett. A hegyek felől hűvös szél szántott végig a levegőn.

— Mi lesz most már velünk? Mi lesz a földünkkel? Legalább az őszi szántást elvégezhetjük volna... Éhen döglünk majd... de hiszen úgyis mindegy — legyintett keserűen.

Hirtelen megindult a falu felé. Mint a bika a veres viganóra,

úgy nézett a piros=fehér=zöld zászlókra. Egyszerre csak elkáromkodta magát, mert látta, hogy a Masaryk=utca névtábláját lelökték és azt írták a helyébe: Kossuth Lajos=utca. A Piac=téren javában húzta a cigánybanda és a lányok tüzesen járták a csárdást a huszárokkal, tűzerekkel, meg a tömzsi, vasékerős bakákkal. Az egyik legény jókedvűen rikkantott rá Jankóra.

— Gyere, pajtás, itt a helyed közöttünk!

Jankó az apjára nézett és nem felelt. Az Ancsurka szeme mintha keresett volna valakit a táncoló huszárok között. De nem találta.

Ahogy azonban befordultak az udvarukra, hirtelen csak összeakadt a tekintete annak a huszárnak a szemepárjával, akit úgy megnézett, mikor felharsant a Rákóczi=induló.

A huszár nyílt szemmel állított oda Záborski elé.

— Vitéz Tallódi Péter tizedes. Negyedmagammal gazduramhoz szállásoltak be. Nem kérünk semmit, nem teszünk semmi kárt. — Összecsapta a sarkantyús bokáját, a többi három huszár is tisztességtudóan, vigyázzban állott mögötte.

A szikár vénnek hidegen villant meg a havasi fellegekre emlékeztető, szürke szeme.

— Hovoritye po slovenski?

Tallódi valahogy megérezte, mit kérdeznek tőle, ha nem is értette meg az öreg szavait.

— Sajnos, nem értek tótul — felelte udvariasan.

Az öreg Záborskinak eltorzult az arca.

— Ja som slovak! — És még egyszer, szinte kiáltva ismételte meg: — Ja som slovak! Vagyom szlovák! Nem tót! Értesz, magyaroszi, tudom, hogy mondod mindig: tót nem ember!

A huszár szívből mondta:

— Mán hogyne volna! Gazduram bizony földig ember! Ha . . . ha . . . izé . . . szlovák is. Biztosan katona vót . . . Tán még huszár is?

Jankó is, Ancsurka is elmosolyodott. Záborski ránézett a lányára.

— Takarodj be!

Ancsurka pityergős szájjal, szégyenkezve osont be a házba. Záborski újra a huszárhoz fordult.

— Meddig akarni itt maradtok?

Tallódi elmosolyodott.

— Hát hiszen, most nem hamarkodjuk el . . . mint a multkoriba, amikor ezer év után egy kicsit elmaradtunk, most mán innen mink el nem megyünk, míg ez a világ világ lesz. Hiszen azért jöttünk . . .

A három huszárnak széles mosolygásra húzódott a szája.

Záborski valami rettenetes káromkodásra készült, de hirtelen lesütötte a szemét és döngő léptekkel körüljárta az udvart. Benézett az istállóba, ahol már jóízűen abrakoltak a huszárlovak. Bezárta a kukoricagórét, lakatot tett a szénapajtára és tüntetően a fiára is magyarul szólt reá:

— Jankó! Mindent jól bezárni fogsz... Mindent vigyázni fogsz. Tyúk, liba megszámlálni fogsz!

Most aztán Tallódinak is elborult az ábrázata.

— Gazduram! — mondta keményen — mink magyar huszárok vagyunk, nem cselákok!

Záborski szembefordult a huszárral. A két szempár összevillant, szinte belepengett a tekintetük. Jankó megérintette az apja karját.

— Otyec, pogyme — kérlelte s a ház felé intett.

Záborski arrább taszította a fiát és megdöngötte a mellét.

— Ja som slovák! Maradni szlovák!

Tallódi szelíden mosolygott.

— Ja som magyar! Parolázzunk, gazduram, nem lesz itt semmi baj!

Záborski dühös álmélkodással nézett a jóképű fiúra. Valami égbekiáltót szeretett volna ordítani, de a huszár mosolygós, rózsásbarna arca, jóindulatú, tiszta tekintete kihozta a sodrából. Nem jött szó a torkára, kemény léptekkel bement a házba és bevágta maga után az ajtót.

Tallódi csöndeskén mondta Jankónak:

— Az öreg nagyon harapós. Mink tán megértjük egymást... Szerbusz! — Azzal jól megrázta a fiú kezét. — A húgodat hogy hívják — tette hozzá csak úgy foghegyről.

— Ancsurka.

A huszárok elővették a vakarót, a kefét és olyan fényesre tisztogatták a négy sötétpej szőrét, hogy csak úgy csillogott. Jankó irígykedve nézte a remek paripákat.

— Nekünk is vót lovak. Kettő lovak. Mienk katonaság elvitte.

Tallódi szelíden megcsóválta a fejét.

— Jankó! Ide vigyázz! A ti katonaságotok én vagyok, meg ezek a jó komáim itt ni! A ti lovacskákat az ellenség vitte el.

— Ellenség — hüledezett Jankó.

— Hát persze, hogy az ellenség! Aki a lovamat elviszi: az ellenség!

Jankó nem szólt semmit, de valahogy megértően mosolygott el. Egyszerre valami finom illat borsolta meg az orrát. Két

katona tele csajkákat hozott. Tallódi maga mellé ültette Jankót, megosztotta a porcióját és valami végtelenül egyszerű, természetes mozdulattal úgy nyújtotta oda Jankónak, mintha az öccsét kínálta volna meg. A fiú elpirult, de nem tudott ellentállani és mohón szürcsölni kezdte az illatos levet.

Korán esteledett. A huszárok letelepedtek az istálló előtt és elnézelődtek a girbe-gurba tájon.

— Azt a hegyet hogy híjják? — kérdezte Tallódi Jankótól.

— Pipityke.

— Derék egy hegy. Az ember nem is hinné, hogy a mifaj-tánk is el tud élni az ilyen nagy fene, kietlen bércen. Édesapám sokat beszélt ezekről a hegyekről, meg ami arra, fent van, a Tátrán is túl, a lengyel gránicon... Sok jó tót... izé... szlovák komája vót. Akkoriban együtt verekedtek ám mivélünk, akárcsak negyvennyócban. Az a kutya cselák uszította őket ellenünk. Pedig jófajta nép ez. Jankó — ütött a fiú vállára —, úgy=e, mi még jó komák leszünk?

Tallódi egyre a ház felé figyelt. De a kék=piros tarkára meszelt porta ellenségesen, hidegen meredt rá. A huszárnak mégis úgy tetszett, mintha néha=néha megmozdulna a függöny, mintha valaki ki=kikukkantana szívesen, de mindig visszaparancsolják...

Az öreg Záborski egész este nem mutatkozott, csak másnap reggel látták újra a huszárok, mikor köszönés nélkül eldübögött hazulról.

Alighogy kitette a lábát az ajtón, kitérült a pirosfüggönyös ablak, egy fehér kéz megöntözte a virágokat. Tallódi az istálló mélyéről odaleselkedett. Nem látott senkit, de kisvártatva kedves, lágy kis hang csendült föl a szoba mélyén.

— *Nad Tatrou sa hlyska, hromy divo hija...*

Tallódi magához intette a kiskapuban ácsorgó Jankót.

— Mit énekel a húgod?

— Magyarorszki mondaná így: villámzik a Tatra felette.

— Szép nóta lehet — mondta Tallódi. — Jómagam is nótás fattyú vónék... Te majd megtanítasz egy pár szép szlovák nótára, én meg cserébe magyar nótára tanítalak... Hidd el, komám, úgy lesz jó, ahogy vót, mikor magyar, szlovák egy testvér vót.

Jankó bement az istállóba, segített a lovak körül és azonnal meg is kezdte a nótaleckét, és nagyokat nevetett, mikor Tallódi majd kitörte a nyelvét az idegen szavakban.

A vén Záborski egész nap alig mutatkozott. Behúzódott a tisztaszobába, több szlovák látogatta meg naponta és órák hosszat suttogtak egymás között... A látogatók leginkább este jöttek és

nagyon későn mentek el. Ancsurka ilyenkor ki-kilopakodott a tornácra és elhallgatta a huszárok danolását. A magyar nóta olyan édesdeden reszketett a levegőben, mint mikor az esti viola neki-ereszti az illatát holdtölte előtt. A lány kíváncsian, izgatottan leleskedett a tűz felé, amelyen a huszárok szalonnát pirítottak. A veres-hagymakarikákkal telerakott hatalmas madárlátta rozskenyérpirító-sokról finom, csiklandós szag terjengett.

Ancsurka észre sem vette, mikor halkán kitárult az ajtó s az apja megjelent mögötte.

— Te! Te jány! Mit leleskedsz itt? Tudod, mit mondtam! Ezek a mi ellenségeink, ha egy jó szót adsz nekik... Ismersz!

Hatalmas markával megragadta a lány gyöngye vállát és bepen-derítette a szobába.

Azután elment a látogatóival.

Másnap egész nap nem mutatkozott Záborski.

Akkor történt, hogy estefelé csak azon lepődött meg Ancsurka, hogy Tallódi nem magyarul énekel. Alig akart hinni a fülének, de nem, nem lehetett kétség, ez a huszár hangja volt. Kedves ügyetlenséggel hömpölygette a szájában a tót szavakat.

Az ő kedvenc nótája volt...

— Jankótól tanulta... Megtanulta... — gondolta a lány és valami édes borzongást érzett a szíve körül...

Záborski csak harmadnap érkezett vissza. A gyermekei sem tudták, hol járt. Valami nagy csomagot hozott magával és azonnal bezárkózott vele a tisztaszobába. Az öreg csak akkor gyújtott világot, mikor az egész ház elcsöndesedett. Előszedte a kamrából a ládát és kinyitotta. Kézigránátok voltak benne... A nagy szál, fenyőegyenes ember azután kiment a borongós éjszakába. A sötét istállóra nézett és belefenyegetett a sötétségbe.

— Várjatok csak! Várjatok!... Még nincs kimondva az utolsó szó! Mink is itt vagyunk...

Nagy rosszra is elszántnak látszott a tekintete. Valami fanatikus láz fűtötte, úgy érezte, hogy küldetése van, amit nemcsak a bujkáló legionisták bízták rá, hanem maguk a hegyek, a fenyves erdők, a tátrai szél, a vére... a felbujtogatott, bosszúvágyó lelke.

Napról-napra összeférhetlenebb, izgatottabb lett, mint aki nehezen vár valamit, valami alkalmat, valamit, amit senkinek sem szabad megsejtenie. Olyan volt, mint az ért kelés, nem lehetett hozzá érni, nem lehetett hozzá szólani. Szidta Jankót, örökké korbolt a lányát, dühöngött, ha a fiút a huszárokkal látta beszélgetni, éberem leste, vigyázta Ancsurkának minden lépését, a lánynak még a szemét is le kellett sütnie, ha Tallódi kilépett az udvarra. Külö-

nösen Tallódit gyűlölte valami engesztelhetetlen dühvel. Úgy érezte, hogy a kis, zömök huszár megszegényítette a gyermekei előtt, megalázta szlovák voltában, megcsúfolta egész valójában! Ha meglátta Tallódit kardosan, félrekapott sapkában, megreszketett a keze és a kése nyelét kereste hatalmas marka.

Esténként a méreg ette, mikor a huszárok vidám nótázását hallgatta kénytelen=kelletlen. Pedig ezek a nóták fiatal éveinek emlékeit idézgették benne . . . Mikor még lejárt a nagy, magyar Alföldre aratni. Mint az apja, meg a nagyapja . . . a szépapja, mind, mind az ősei, akik ott porladoztak a domboldali temetőben . . .

Egyik estén ez a nóta zörgette meg az ablakát:

*Ne menj rózsám a tallóra,
Gyenge vagy még a sarlóra . . .*

A keserű haragban füstölgő ember lelkében egyszerre mintha képeket vetítő lámpával világítottak volna bele . . . Visszarévedt a multba és, akarva=nem akarva, óriási zizegő, érett búzatáblákat látott kasza alól omló rendeket . . . búzavirágot . . . végtelen tarlókat . . . marokszedő barna lányokat és úgy tetszett neki, mintha messziről, nagyon messziről fürjészó hallatszana: pitypalaty, pitypalaty . . .

A huszárok odakint, a hűvös éjszakában, megismételték a nóta két utolsó sorát.

*Ha elvágod kis kezedet,
Ki süt nékem lágy kenyeret.*

. . . Omlós, fehér kenyér illata rémlett föl az öreg Záborski-ban . . . Nóták, amit együtt énekelt valaha nehéz munka közben a nagy, tenger nagyságú síkság fiaival és leányaival . . . katonanóták, amiket egy rég elfelejtett kaszárnyában tanult és amit onnan régen . . . huszonöt évvel ezelőtt magukkal vittek északi gránicokra, déli gránicokra . . .

Emlékek rohanták meg Záborskit és elkezdtek vele birkózni. A nagy szál ember vissza akarta verni a támadást mindenáron . . . Fölkelt, dobbantott a lábával, azután az asztalra ütött, mintha le akart volna valakit teríteni és dühödten ordított fel nagy, füledt magánosságában.

— Hej! Slováci!

Kiszaladt a háza elé és a Tatra felé rázta az ökleit.

— Hej! Slováci! Este naša Slovenska reč žije . . .

Suttogva ismételtette a vers sorait, kissé lecsillapodott a

lelke, de valami nyugtalanság mégis borzolgatta belül és sokáig nem tudott nyugovóra térni.

Másnap délután kiment a földjére. Itt fojtogatta a legnagyobb keserűség, a szántatlan, vetetlen, elárvelt földcsíkon, és mégsem tudta megállni, hogy újra és újra ki ne fusson oda, mint ahogy a fiú nem tud elszakadni a beteg anya ágyától. Az utóbbi napokban egyre inkább meggörnyedt, a tűz kezdett kialudni a szeméből, elhanyagolta magát, borostás lett az álla és már abba is belefáradt, hogy az Ancsurka lépteit vigyázza. Óraszámra elcsatangolt a dudvalepte földön és átkokat mormolt magában.

Egyszerre csak látta, hogy Tallódi közeledik a fiával. Ki akarta kerülni a találkozást, de valami leküzdhetetlen dac földbegyökerezette a lábát.

Tallódi a sapkájához emelte a kezét. Hozzá volt szokva, hogy az öreg jóformán nem is fogadta a köszöntését, de most valahogy, ha morogva is, de felelt.

— Dobri den! — De mindjárt el is fordult.

Jankó magyarázgatta a huszárnak:

— Addig a miénké van... Ahol a nyirfák... Addig megtermi rozs, feljebb már csak zab terem. De jó, finom zab. Oda kolompért szokta vetni... Most parlagban minden... Elvitték lovakat... Elmaradt az őszi szántás.

Egy kis csönd támadt. Záborski a sárban turkált a botjával, de hirtelen fölemelte, nagyot kanyarított vele és szinte sírósan mondta:

— Látod, magyarszki huszár?! Látod? Nem tudja földemet felszántani! Nincs vetés... Ha nincsen vetés, nincsen kenyér se... Látod! Tik jöttétek vissza: és nincs szántás, nincs vetés... Nincs kenyér!

Tallódi megrendülten nézett az öregre. Elfelejtette a vén ember gyűlölködését, ott, a szántatlan, vetetlen földön elfelejtett mindent, úgy érezte, mintha az apjával állana ott, a végtelen, szabad ég alatt, egy nagy jégverés, vagy más Isten csapása után, a méltatlanul megcsúfolt földön.

— Hát... nagy baj ez... ez a legnagyobb baj... A földnek meg kell adni, ami a földé, mert különben ő se ad a gyermekeinek semmit... Mert valamennyien az édes anyaföld gyermekei vagyunk! Az tart el édes mindnyájunkat.

Záborski a huszárra nézett. Összetalálkozott a tekintetük, három szemrebbenésnyit kutatták egymást s azután valahogy megenyhült az öreg szlovák dérhideg pillantása.

Nagy csend támadt, meg lehetett hallani, hogy furulyázik a szél egy magános fenyőn.

Azután újra Tallódi szólalt meg.

— Gazduram... hát nem lehet itt semmi okosat tenni? Valamelyik szomszéd nem adhatná kölcsön az igáját őszi szántásra?
Záborski a földre szegezte a szemét.

— Szomszédoknak sincs van jószág... szomszédok elmentek. Lenni voltak legionisták. Ők vittek el enyim lovak is.

— Mégis csak maradt tán a faluban ló, vagy ökör... leg-alábbis egy pár tehénke... ha a légionisták elmentek, segít valamelyik magyar gazda.

Záborski nagyot hallgatott. Jankó felelt helyette.

— Legionisták minden jószágot elvittek. Magyaroknak sincs semmi jószág. Magyarok nekünk úgyse fog segítségni.

Záborski a fiára nézett, azután újra a földre hullott a tekintete. Mind a három ember hallgatott. Csak nagysokára törte meg Tallódi a csendet. A kardhüvellyel apró kis barázdákat vont a felázott talajba. Lehajolt, egy csipetnyi rögöt elgondolkodva morzsoltszét az ujjá közt.

— Pedig jó föld ez, ha gövicses is egy kicsit...

Záborski újra szembenézett a fiúval.

— Odalent... tinálad még legjobb. Van földetek?

Tallódi kihúzta magát.

— Harminc hód.

— Harminc? — álmélkodott az öreg.

Tallódi szerényen magyarázta.

— Magyar hódba harminc. Vitézi telkünk van. Idesapám kapta. Arany vitézségije van. Uzsok után kapta. Ott verekedett a harminckilencesekkel. Abból az időből emlegetett is egy Záborski nevű komáját. 75-ös vót. A híres «drotanszki»=ezredből. Egy kórházban feküdtek.

Az öreg Záborskinak elvörösödött a borostás ábrázatja.

— Jasom... Én lenni az a Záborski...

Tallódi melegen nézett az öregre, mondani akart valamit, de Záborski elfordult, legyintett és gyorsan megindult fölfelé.

Tallódi szeretett volna utána menni, de hirtelen észrevette, hogy a kertek alól Ancsurka közeledik. Biztosra vette, hogy az öreg ráripakodik a lányára, de nem történt semmi. Záborski megvárta Ancsurkát. Jól látta, hogy a lány megijed, mikor őt észrevette és aggódva néz az apjára. De az öreg néma maradt és mozdulatlanul bámult a hegyek felé.

Tallódi nekibátorodott és Jankóval együtt odament hozzájuk.

— Dobri den — köszöntötte mosolyogva Ancsurkát.

Ancsurka édesdeden mosolygott a szlovák köszöntésre és hirtelen rávágta:

— Jónapotot.

A vér mint a láng futotta el fehér arcát és könnyelábadó felrettenéssel fordult az apja felé.

Záborski még mindig a liláskéken ködlő, hegycspikézte messze-ségbe bámult. Nem látott, nem hallott maga körül semmit, belevesztett a töprengésbe és mert ez a nagy hallgatás parancsolónak tűnt föl a többi három előtt, mindenki magába fojtotta a feltörekvő szót.

Egyszerre csak megindult Záborski és révetegen, mint az alvó, senkinek nem intve, senkire rá nem nézve, lehajtott fővel be ment a kis erdőbe.

Ancsurka összemosolygott Tallódival és utána surrant az apjának. Karcsú alakja úgy lengett, mint a novemberi tarló egyetlen, elfutó virágja.

A huszár tekintete úgy repült utána, mint ahogy a méh csap rá az őszi utolsó, mézet ígérő szirmára . . .

Záborskit két napig megint nem látta senki.

Mikor harmadnap reggel szokása szerint kitámolygott a földre, megdörzsölte a szemét. Nem akart hinni önnönmagának. Megállott és szinte eszelősen bámult a domb felé. Még mindig azt hitte, hogy álmodik.

A földjén szántottak.

Két eke hasította a puhán omló földet. Mindegyiket két-két ló húzta. A sötét pejek gőzölögtek a friss, havasi szél boronálta levegőben. A két eke szarvát két huszár fogta. Néha=néha csattintotak az ostorral és vidám énekszóval könnyítették a munkájukon:

Hajnalodik, közeleg a reggel

Indul Horthy a magyar sereggel . . .

Az öreg Záborski megtántorodott és ökölbe szorult a keze.

— Bozse moj! Tudtam . . . tudtam . . . Átkozottak! Elvették a földemet . . . A földemet . . .

Görcsbe ránduló keze a hosszú kés markolatán volt már és fiatalos lendülettel rohant oda Tallódihoz.

— Staj! Megállani! Mit csináltok . . . Ez az én földem!

Tallódi elengedte az ekeszarvát és csodálkozva, mosolyogva nézett a magából kikelt emberre.

— Hát ugyan mit csinálnánk? Szántjuk a gazduram földjét . . . őszi vetés alá . . . Csak nem hagyjuk parlagon a jó magyar földet? Megkértük a kapitány urat, hogy amíg itt heverünk, hadd szántsuk fel a falu parlagját . . . Persze, hogy egyszeribe megengedte. Itt kezdtük el.

Záborski a homlokához kapott. Hirtelen nem tudta megérteni, mi történik vele.

— Nekem szántani . . . én földemet . . . ti nekem szántjátok? Tallódi elnevette magát.

— Hát ki a csudának szántanánk másnak? Nem is Benesnek! Ez a gazduram földje . . . Minden gazdáét fölszántjuk. Ez a parancs! Na, kedveseim, Pajkos, Lepke, düljetek neki, egy kis dombtól csak nem retiráltok meg? Magyar lovak vattok ti, előre az ámennit! Neki csak, neki! Csettintett a nyelvével s a két erős pej a szügyének szegte a fejét, jól elkapta az ekét, csak úgy omlott a vas mellett a fényes, jószagú föld.

A két huszár újra nótára gyujtott:

*Ne menj rózsám a tarlóra,
Gyöngye vagy még a sarlóra.*

A napsugár áttört az oszló, savósan könnyűnek, hígnak tetsző ködön és vidáman csillant meg az ekevason.

Az öreg Záborski görnyedten, megzavarodottan nézett az ekepár után. Szél szántotta, eső boronálta orcája ellágyult, mint a föld, májusi eső után. Lágy indulatok meleg árnyéka suhant át meg át rajta és hideg tekintete szinte felforrt, mint a tátrai tengersizem, mikor az erőrekapó tavaszi nap átvilágítja, feltisztítja. Lassan, szégyenlősen indult meg az ekék után. Láta, hogy a két huszárgyerek érti a szántást, ugyancsak jó munkát végez.

— Itt jó vetés lesz, gondolta és fiatalosan, valami nagy, eláradó kiengesztelődéssel tekintett a két szántó legény felé.

A huszárok éppen most fordultak odafent, a nyírfáknál, a dombon. A nótájuk odáig hallatszott:

*A zászlója piros, fehér, zöld,
A hazája e szép magyar föld,
Ezt szántja a Horthy katonája . . .*

Az öreg Záborskinak egy percre árnyék suhant megint az orcájára. De csak egy pillanatra. A felhőn játszva tűzött át a csodamódon erős novemberi nap.

Az öreg szlovák odament Tallódihoz. A vállára tette a kezét és szelíden, melegen mondta:

— Köszönöm fiam . . . most engem engedni . . . te már elfáradni fiam . . . Azzal parolát adott a zömök honvédhuszárnak.

Akkor hirtelen valahogy elszégyelteformán magát és majdnem

nyersen tolta el a fiú kezét az ekeszarváról. Erős marokkal kapott oda és olyan hevesen nyomta meg az ekét, hogy a vas mélyen sziszszelve hasított bele a földbe, akár a kanál a zsíros sárgakásába.

Tallódi a szemeszögletéből pislogott csak az öregre, elmosolyodott, nem szólt egy árva hangot sem, odaugrott a Pajkoshoz, megfogta a zabláját és rettentő igyekezettel biztatta a lovakat.

— Gyű te! Lepke! Pajkos!

Szántottak. Őszi vetés alá.

A novemberi nap ragyogott. A szántogatók nem is nagyon lepődtek volna meg, ha odafent, a kitisztult magyar égben hirtelen megszólalt volna a pacsirta.

VIGASZTALAN VILÁG

*Ki a sötét faszorból a szobába
beléptem, az asztalhoz ülök én,
hol a tálakban fonnyad a saláta
és illatozik búsan a kömény,*

*a villanyfény meg meg-megáll a villán.
Ki étkezik? Ki enne, inna azt,
a nők s a kívánt szőlők húsa híjján,
mit az idő szemlátomást rohaszt?*

*A nők, a nők, hol vannak és a tálak?
Az édes és a gyöngyöző borok?
Itt ülök én és bennem nincs ütálat.
Csak életemre visszagondolok.*

*Idézem — és a kéz, mely néha tett-vett,
a láb, mely ösvényt néhanap talált,
a test, amit befalnának a tetvek,
vigasztalan s kívánja a halált.*